

2.0

FÖRUTSÄTTNINGAR

2.1 ALLMÄN BESKRIVNING

Snabbfakta

Yta: 18 kvadrat mil (0,4% av landets yta).
Invånare: 17 300, varav ca. 10 400 i centralorten Kalix. I centralortområdet ingår ett flertal byar, tätorter längs nedre delen av älvdalen från Gammelgården i väster till Karlsborg i öster.
Antal invånare per kvadrat kilometer: 10 (Vilket kan jämföras med Sverige som har 20 inv/m² och Norrbottens län som har 3 inv/m²).
Läge: 50 km från finska gränsen, 100 km från Polcirkeln och 1000 km från Stockholm.
Medeltemp: januari -13C⁰, juli +15C⁰
Övrigt: Kalix älv, som är en outbyggt nationalälv, rinner genom kommunen.

Kort historik

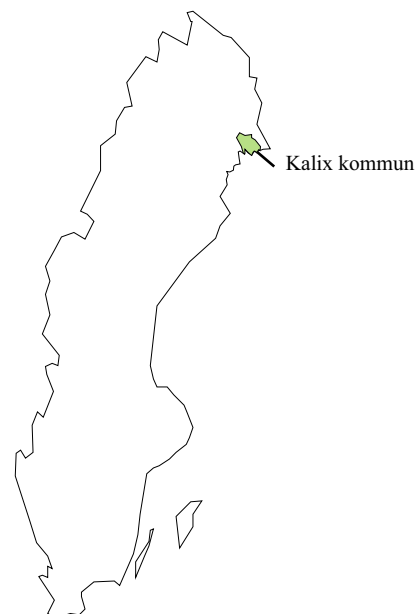
De första människorna kom troligen hit allt eftersom isen smälte. Inom Kalix kommun har Riksantikvarie-ämbetet funnit boplatser av stenålders-karakter med en ålder av 3 000 till 6 000 år. De första kalixborna hade troligtvis flera olika boplatser, som de alternerade beroende på årstid och möjligheterna till jakt, fiske och exploatering av olika naturresurser. Samma mönster gällde troligen långt fram i tiden till mitten av det första årtusendet efter Kristus.

Visst jordbruk kan ha förekommit så tidigt som för 3000 till 4000 år sedan. Omkring 300 före Kristus inträdde en klimatförsämring som satte stopp för detta. Odlandet återupptogs sedan vid bättre klimatförhållanden omkring 500 till 1000 år efter Kristus. Invandring österifrån förekom. Människorna blev bofasta men hade förbindelser både mot öster och söder samt mot Norge. Redan på 1100-talet anlades troligen bebyggelse bl.a. vid Gammelgården och Ytterbyn. På 1340-talet träffades ärkebiskopen i Uppsala och biskopen i Åbo och kom överens om gränsen mellan de två stiftet. Mötet hölls troligen i Kalixtrakten.

Kalix växte fram som ett sockencentrum vid Kalix älvs mynning där en stenkyrka uppfördes under mitten av 1400-talet. Kyrkan uppfördes på en skarp markerad udde i älven. Här fanns tidigare en övergång och det kan antas att en gammal ridväg passerade förbi här. Här uppstod ett sockencentrum med kyrkby. År 1904 upprättades en byggnadsplan och Kalix blev eget municipalsamhälle 1910.

1543 fanns 27 byar med 142 gårdar inom nuvarande Kalix kommun. Byarna låg huvudsakligen vid kusten och längs Kalixälven. Förutom jordbruk, boskapsskötsel, jakt och fiske var handel en viktig näring. Under 1700 och 1800-talen spreds bebyggelsen.

Ett 70-tal nybyggen tillkom mellan 1737 och 1860. Jordbruket var den dominerande näringen länge och det är framförallt boskapsskötselns behov som format kulturlandskapet.

Kalix kopparbruk vid Bodträsk anlades senast på 1660-talet. På slutet av 1700-talet startades Björkfors såg och järnbruk. Törefors bruk var i drift från 1760-talet till slutet av 1800-talet. Det fanns ett glasbruk vid Kilnäset söder om Sangis. Under andra hälften av 1800-talet startades ett flertal sågverk, bland annat i Nyborg, Karlsborg och Båtskärsnäs.

Ända fram till 1860-talet var nätet av framkomliga vägar begränsat. Då fanns bara kustlandsvägen och vägen mellan Kalix och Morjärv. I början av 1900-talet och fram till 70-talet byggdes vägnätet ut till vad det är idag. År 1929 byggdes bron över älven, och Köpmannagatan utgjorde då "storgata". All fjärrgående trafik passerade då genom de centrala delarna av Kalix. Under 1960-talet byggdes E4 i sitt nuvarande läge söder om centrum.

Etableringen av lasarettet i Kalix under 1940 och 50-talet har stor betydelse, som befäster Kalix ställning som ledande orten inom östra Norrbotten.

Järnvägen kom till Morjärv 1902 och till Vitvattnet 1909. Under första världskriget får denna järnvägsträcka stor betydelse med omfattande gods- och persontrafik till Finland och Ryssland.

Järnvägen från Morjärv via Kalix till Karlsborgsbruk byggdes i början av 1960-talet. Karlsborgs samhälle grundades 1871 med uppförande av två ångsågar. Sulfatfabriken som anlades 1928 är idag den största industriarbetsplatsen i Kalix.

Under 1960-talet expanderar verkstadsindustrin i Kalix medan Kalix fick vidkännas neddragningar inom skogsindustrin. År 1968 avvecklades sågverket i Båtskärsnäs ner vilket var ett hårt slag mot näringslivet i Kalix. År 1989 avvecklades även sågverket i Karlsborg. Kommunen fick i och med detta statliga pengar för att omvandla näringslivet.

1967 slogs Nederkalix- och Töre kommun samman till Kalix kommun.

På 1970- och 1980-talen sker en etablering av flera elektronikföretag i Kalix. Många nya arbeten har skapats inom elektronik och it-sektorn som utnyttjar distansöverbyggande teknik.

Kalix tätort har en central placering och utgör en knutpunkt för vägnätet inom kommunen. Inom Kalix tätort bor ca. 10 400 invånare. Centralorten omfattar det område som har ett gemensamt vatten och avloppsnät. I centralortområdet ingår Gammelgården, Rolfs-Grytnäs, Kalix, Bredviken, Karlsborg, Vallen, Sandviken, Hedarna och Stråkanäs.

Nedre delen av Kalixälven är ett naturskönt område med vacker utsikt för den som färdas längs E4. Området utgör den mest expansiva delen i Kalix där huvuddelen av kommunens arbetsplatser är belägna. Största industriarbetsplatsen är Billerud Karlsborg. Industrin har sina rötter från den sågverksrörelse som uppstod här under början av 1900-talet. 1988 försvann Assi Domäns såg från Karlsborg samtidigt som pappersbruket började minska på antalet anställda. Dessa händelser ledde fram till kommunens "Projekt 1990" som syftade till att bygga upp ett mer stabilt näringsliv. Avsikten var att främja lokala initiativ och etableringar av verksamheter med lokala resurser som utgångspunkt. Kommunen samarbetar med bl a industridepartementet, facken och SAF i arbetet. Billerud har goda kommunikationer med både tillgång till järnväg och djuphamn. Karlsborg har dock senare tid haft en negativ befolkningsutveckling.

I nordvästra delen av Kalix utgör Morjärv huvudort. Morjärv som ursprungligen var en bondby blev sedermera ett kommunikationscentrum där järnvägen, älven och riksväg E10 utgör eller har utgjort viktiga transportleder. Järnvägen och Försvaret har haft stor betydelse för Morjärvs utveckling. Även flottningen som bedrevs fram till 1970-talet skapade många jobb i bygden. Under 1970-talet fanns en stor trähusindustri som skapade många arbetstillfällen. Morjärv och de nordvästra delarna av Kalix har de senaste 20 åren försvagats. Andelen skolbarn har gradvis minskat. Området har dock goda vägförbindelser med Kalix och Töre. Morjärv ligger också inom pendlingavstånd till Luleå och Överkalix. Den övre delen av Kalixälven inom Kalix kommun kännetecknas av stora älvsjöar som Morjärvträsket och Kamlungeträsket. Vid Morjärvträsket ligger Övermorjärv som är en vacker jordbruksby med fin utsikt över älven. I Morjärvträsket avsätts stora mängder älvsediment. Kamlungeligger vid Kalungeträsket södra del där älven förträngs och övergår till Kamlungeforsen. Forsen är en fin sikfiskeplats med traditioner.

När järnvägen drogs fram 1909 etablerades stationsområdet Vitvattnet, som idag utgör en by med kommunala anläggningar. Korpikå är den enda medeltida by som inte låg vid kusten eller älvarna. På stenåldern var dock Korpikå en havsvik vilket förklarar den rika förekomsten av fornlämningar i området. Idag är Korpikå en utpräglad jordbruksby.

Nordost om Korpikå ligger Kalix kopparverk med anor från slutet av 1600-talet. Här finns lämningar efter kopparbruket bestående av husgrunder, hyttruiner, gruvhål m.m.

Övre bygden är starkt påverkad av Försvarets intressen. I området finns två skjutfält och ett läger i Grubbnäsudden med förläggningmöjligheter för värnpliktiga under övningsperioder.

Sangis som ligger vid Sangisälvens utlopp utgör idag den största byn i denna del av Kalix. Byn är av medeltida ursprung och samtidigt utgör en språkgräns mot det finsktalande området österut. Området är starkt präglat av sågverksrörelsen. Tidigt uppstod ett sågverk i Björkfors. När ångkraften kom flyttades sågverken ner till kusten. I början av 1900-talet anlades sågverk i Båtskärsnäs, Axelvik och Skötviken. Sågverket lades dock ner p.g.a. den hårdnande internationella konkurrensen och Båtskärsnäs samhälle drabbades hårt när sågverket lades ner 1968. I Björkfors uppstod i mitten av 1850-talet ett mönsterjordbruk som blev länets första lantbruksskola. Björkfors herrgård utgör idag en vacker och dominerande byggnad i jordbrukslandskapet. Sangis är fortfarande en jordbruksby, men egna hemsbebyggelsen har brett ut sig i byn och viss handel och industriverksamhet har uppstått längs E4. Båtskärsnäs blev tidigt ett välordnat industrisamhället med tidstypisk bebyggelse.

Södra delen av Kalix är starkt präglad av relationen jordbruk-fiske. De flesta byarna i området som Pålänge, Ryssbält Storön och Ytterbyn är kustbondebyar där fisket har bedrivits som en viktig näringskälla vid sidan av jordbruket. Man kan än idag skönja fisket betydelse genom de fiskelägen som bl.a. finns i Nässkatan vid Påläng, Storön samt Likskär i Kalix skärgård. Än idag är fisket viktigt för bygden och i Storön landas merparten av länets fiskfångster. De flesta byarna har egna hamnar och fisket och skärgårdslivet utgör en viktig livskvalité för de som bor i området.

Största tätorten inom området utgörs av Nyborg, med

rötter från den sågverksrörelse som uppstod längs kusten i början av förra seklet. Nyborg är idag en av de större tätorterna i Kalix med en hel del kommunal service och kommunala anläggningar.

I Töre anlades Törebruk med stångjärns och manufakturmedja samt sågverk. Kvar av bruket finns smedsbostad, kontoret, herrgården, kvarnen, ett magasin samt dumphögar med slagghvarp.

Törefors bruk gick dock allt sämre för att helt läggas ner vid mitten av 1800-talet. Sågverksrörelsen gick dock bra och omkring 1880 flyttades sågverksrörelsen ner till Sandholmen på östra sidan om Törefjärden. Här uppstod ett mönstersamhälle. Sågverket fick dock tidigt ekonomiska problem och lades ner 1937. En träfiberskivefabrik etablerades på området men även den lades ner i mitten på 50-talet.

Töre var egen kommun fram till 1967 vilket har satt sina spår i samhället. Idag är Töre en tätort med blandad bebyggelse från olika tidsepoker. Tätorten utgör centralorten för den västra delen av Kalix med god kommunal service. Området utgör en knutpunkt i riksvägnätet där E10 från Kiruna ansluter till riksväg E4. Töre har en del mindre industriområden och en djuphamn. Många Törebor arbetspendlar till Luleå.

Sören är en medeltida kustby med de äldsta delarna väl bevarade vad gäller både bebyggelse och odlingslandskap.

Siknäs på västra sidan om Törefjärden är en medeltida kustbondeby. Byn är en utpräglad jordbruksby med flera aktiva jordbruk.

Norr om Töre vid Töreälven ligger Fattenborg, ett stort fornlämningsområde från bronsåldern med lämningar efter boplatsvallar, boplatsgropar, stensättningar, fångsgropar mm. För omkring 3500-4000 år sedan hade Töreälven sitt utflöde här i ett skärgårdslandskap med djupa vikar.

0 5 10 15 20 kilometer

Naturgeografisk beskrivning

Större delen av Kalix kommun består av skogs- och myrmarker. **Terrängen** är mer storskalig i de norra delarna av kommunen där de högsta bergen utgörs av Sockenberget (210 m.ö.h.) och Stor Risberget mot Överkalix (209 m.ö.h.). Ända ner till kusten reser sig isolerade bergshöjder s.k. restberg, över den mellanliggande flackare terrängen. Degerberget vid Påläng når 106 m.ö.h. Ända ner till Bergön och Rånön finns mer än 70 meter höga berg. Raggdynan och Stor Middagsberget, centralt i Kalix, utgör kraftiga bergmassiv på 148 respektive 145 m.ö.h.

Kommunen har tre skilda **avvattningssystem**, Töreälven, Kalixälven och Sangisälven. Kalixälven är en fjällälv medan Töre och Sangis älv utgör skogsälvar. Kalixälven saknar till skillnad mot andra stora älvar ett mynningsdelta. Älven har ett snabbt flöde från fjällen ner till havet och namnet Kalix lär betyda kall, ”den kalla älven”.

Högsta kustlinjen dvs den högsta nivå som havet nådde efter inlandsisens avsmältning är 170-240 meter över havet beroende på isens tjocklek. Endast de högsta bergen stack då upp som öar i ett vattentäkt skärgårdslandskap. Efter isens avsmältning har landhöjningen fortgått vilket resulterat i att kustlinjen succesivt förskjutits. Inlandsisen försvann från Norrbotten för 8500-9000 år sedan. Isens enorma tyngd gjorde att landytan pressades ner. Omedelbart efter avsmältningen påbörjades landhöjningen. Landhöjningen var störst de första tvåtusen åren. Idag beräknas landhöjningen för kommunens norra del uppgå till ca. 8,0 mm./år och i den södra delen till 8,5 mm./år. Landskapet, främst skärgården, påverkas således fortfarande genom uppgrundningen. Kustlinjen förskjuts, öar växer i omfång, sjöar förvandlas till myrmarker som i sin tur omvandlas till sumpskogar m.m. Denna process pågår kontinuerligt och succesivt omdanas landskapet.

När **inlandsisen** avsmälte bildades isälvsåsar. I Kalix finns två huvudstråk av isälvsavlagringar, Överkalixåsen och Morjärvåsen. Överkalixåsen börjar vid Säivisnäs på gränsen mot Haparanda som stora sandfält och fortsätter mot nordväst längs kommungränsen i riktning mot Överkalix som åsryggar samt grus- och sandfält. Morjärvåsen börjar som sand- och grusfält vid Sangisälvens mynning och passerar delvis som åsryggar delvis som sandfält förbi Bjumisträsk via Mjöträsket till Stora Lappträsk. Utmed själva Kamlungeträsket är åsen ej synlig förrän på västra stranden söder om Morjärv. Isälvsavlagringar är grova sediment vilket avspeglar sig i vegetationstyperna som oftast är barrskog av lav eller lavristyp dvs torra väl-dränerade skogmarker. Åsarna har i ett historiskt perspektiv varit viktiga som kommunikationstråk för människor och djur. Kommunen hämtar huvuddelen av råvattnet från ett flertal vattentäkter i Morjärvåsen. Grundvattentäkten vid **Bjumisträsket** försörjer hela centralortsområdet med färskvatten. Åsarna är också värdefulla för sina grusförekomster och dessa är genom årens lopp starkt påverkade av täktverksamhet.

I mer höglänta delar av kommunen präglas ofta landskapets karaktär starkt av svallsediment i form av skogsbevuxna eller helt vegetationsfria klapperfält. Dessutom förekommer ofta svallsand i skyddade lägen nedanför höjdområdena. Exempelvis Sockenberget i kommunens nordöstra del ut-sattes för en omfattande svallning i samband med landhöjningen. Här finns ett vidsträckt hällområde med ett flertal klapper- och grusfält insprängda mellan hällarna. Även vid exempelvis Raggdynan finns hällområden, klapperfält och strandvallar. Vid Gåsmyrberget i kommunens sydöstra del finns också strandvallar och öppna klapperfält.

Jordbruksmarken är huvudsakligen lokaliserad till älv-dalarna, ådalarna, de större sjöarna och längs vissa kust-sträckor, d.v.s. områden med finkorniga sedimentjordar som avsatts i sänkor efter inlandsisens avsmältning eller transporteras av vatten och sedimenteras i lugnvattenom-råden i älvdalarna.

Kustlinjen karaktäriseras av en flikig struktur med ett flertal skarp markerade uddar med mellanliggande inskurna vikar. De tre stora älvorna med utlopp mot Bottenviken har satt sin tydliga prägel på kustlinjens utseende genom vattenströmmarnas eroderande verkan. Tre stora fjärdar dominerar i Kalix, **Törefjärden**, **Storöfjärden** och **Repskärfjärden**. Kustlinjen domineras av ett flertal, uddar där spetsen idag ofta utgörs av skarpa näs eller halvöar. Här kan nämnas **Sinksundsön**, **Storön**, **Båtskärsnäs** och **Säivisnäs**. Kalix har tack vare denna kuststruktur en förhållandevis lång kusträcka och ett flertal byar belägna längs kusten. Fisket och kontakten med vattnet har alltid satt sin prägel på befolkningen i Kalix och detta har genom årens lopp starkt påverkat bebyggelsemönstret i kommunen. Skärgården består av ett flertal öar av vilka **Bergön** och **Rånön** är de största. Dessa öar är bland de största i hela Norrbottens skärgård.

Berggrundens sammansättning har stor betydelse för markens bördighet och därmed vegetationens utseende. Avgörande är bergarternas vittringsbenägenhet och näringsinnehåll. Värdefullast är bergarter som ger en hög lerhalt och bergarter rika på kalk och basmineral. Kalkhaltig berggrund täcker bl.a. **Storöhalvön** och **Säivisnäs**. Denna berggrund har gett upphov till en rik flora både på kulturmarker, myrar och skogar.

Karta som redovisar topografin i Kalix kommun.

Befolkning, sysselsättning

Befolkning

Befolkningen ökade starkt från början av 1800-talet till 1950 då den uppgick till 19 900. Sedan kom en nedgångsperiod fram till 1970 då kommunens befolkningen uppgick till 18 200. Nästa topp nåddes 1980 med 19 550. År 2008 är befolkningen ca. 17 300 personer.

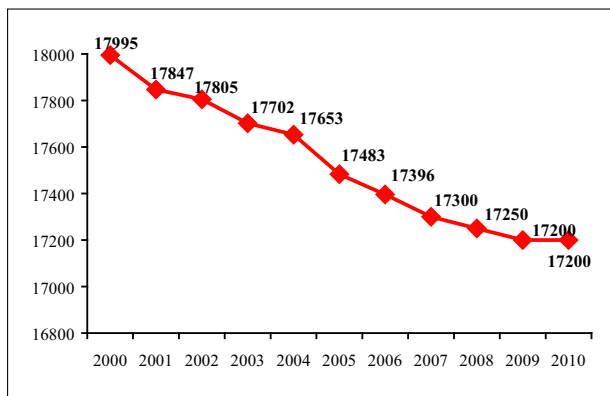

Diagram 1. Befolkningsstatistik för Kalix kommun åren 2000 till 2007.

Kalix kommun har ett smärre underskott av kvinnor. Åldersfördelningen är ungefär densamma som i övriga riket sånär som att Kalix kommun har färre 20-30-åringar än riksgenomsnittet. Inflyttningen till Kalix sker till största delen från övriga Norrbottenskommuner, medan Kalixborna till största delen flyttar till andra län. Mer kvinnor än män flyttar från Kalix.

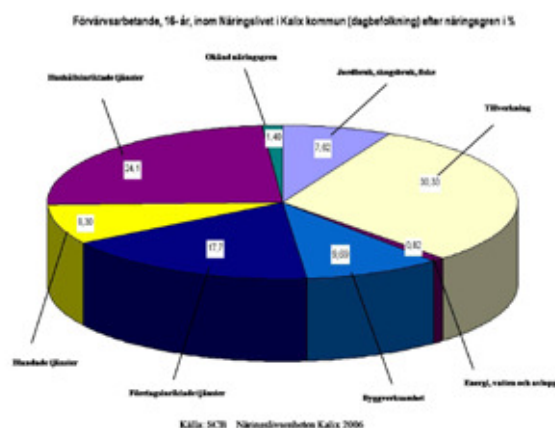
Sysselsättning och pendling

Antalet sysselsatta i Kalix kommun uppgick år 2005 till ca. 7 000 personer, där merparten av arbetsplatserna ligger inom tätortsområdet. Antalet sysselsatta i Kalix kommun har minskat med 24 % mellan 1985 och år 2005.

Kalix näringsliv har sina rötter inom skogsindustrin. Kommunen har också starka traditioner inom verkstadsindustrin men sysselsättningen inom denna sektor, har liksom i övriga delar av landet, successivt minskat. Den offentliga sektorn med Kalix sjukhus och Kalix kommun utgör de största arbetsplatserna. I Kalix är ca. 26% anställda vid Kalix kommun och ca. 11 % vid Norrbottens läns landsting.

Billerud Karlsborg med cirka 450 anställda är den största privata arbetsgivaren. Andra stora arbetsplatser är Tele 24, Silja Line, Rolfs Såg, Samhall, Konsum Norrbotten m.fl. De 15 största arbetsgivarna svarar för 63% av sysselsättningen.

År 2005 arbetade ca. 1033 personer i andra kommuner. Inpendlingen till Kalix under samma år uppgick till 700 personer.

Kalix i ett regionalt perspektiv

Kommunerna i östra Norrbotten (Övertorneå, Haparanda och Kalix) samarbetar med bl a gemensam räddningstjänstorganisation. Det finns ett intresse att utöka samarbetet. Kalix sjukhus har östra Norrbotten som sitt upptagningsområde. Arbetspendling förekommer mellan kommunerna i östra Norrbotten. De flesta Kalixbor som arbetar utanför kommunen arbetspendlar till Luleå.

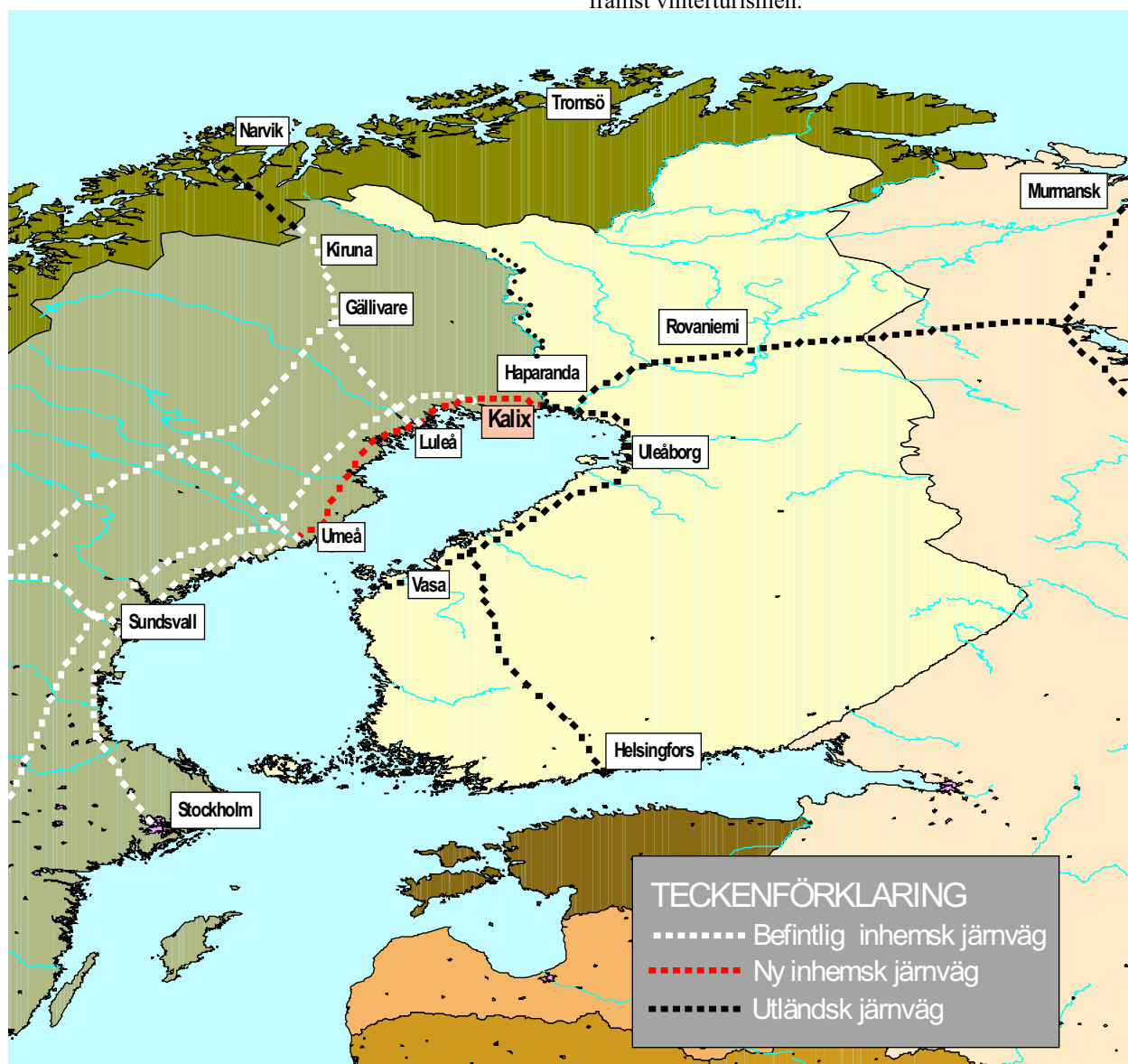
När Norrbotniabanan byggs kommer arbetspendlingen mellan kustkommunerna att öka. Vi får en förstorad region med möjligheter att åka tåg till arbete, nöjen, shopping m.m. Etableringen av IKEA i Haparanda har bidragit till att förstärka kontakterna mellan svenska och finska kustkommuner.

Flygplatsen i Luleå kan få ökad betydelse för hela regionen om kombinationen tåg/flyg knyts samman. Möjligheterna att öka handelsutbytet med Finland bör också öka med snabba kommunikationer mellan länderna. Idag sker en allt större integration mellan svensk och finskt näringsliv. Många större industriföretag som exempel Outokumpu,

Stora Enso har fusionerats ihop vilket leder till ökad transport av gods mellan industrierna i koncernen. En utökad infrastruktur, där miljöanpassade transporter tar hänsyn till godsslag och volymer, kommer att kräva att stora delar av de tunga transporterna går med järnväg och sjöfart. En ny järnmalmgruva utreds i Pajala. Här kan en djuphamn i Storön ha en framtida nyckelroll.

Samarbetet inom Barentsområdet pågår och kommer på sikt att få ökad betydelse. Kontakterna med Murmansk ökar hela tiden och i norra ishavet finns enorma olje och gasfyndigheter.

Kalix kommun samarbetar med närliggande kustkommuner från Luleå kommun till Uleåborg i Finland i det sk Bottenviksbågenprojektet. Bottenviksbågen är ett paraplyprojekt för gränsöverskridande samarbete mellan Sverige och Finland längs Bottenviken. Projektet ska bidra till att skapa nätverk för ett livskraftigt och långsiktigt regionalt samarbete. Målsättningen är bl a att visa konkreta åtgärdsförslag till regional planering. Ett viktigt utvecklingsområde som kräver samarbete är turismen, främst vinterturismen.

Nuvarande plansystem i Kalix

För Kalix gäller en kommuntäckande översiktsplan antagen av kommunfullmäktige 1992-03-06. Enligt plan- och bygglagen ska kommunfullmäktige minst en gång under mandattiden ta ställning till översiktsplanens aktualitet. Detta gjordes senast 2001 och kommunfullmäktige beslutade då att översiktsplanen bör aktualiseras.

Ibland krävs en ökad detaljeringsgrad vid översiktlig planering, en redovisning av ställningstagande i en större skala än vad som kan åstadkommas i en kommuntäckande översiktsplan. De s.k. fördjupade översiktsplanerna upprättas vanligtvis över de större tätorterna. För Kalix finns en antagen fördjupad översiktsplan upprättad över centralortsområdet. Den fördjupade översiktsplanen antogs av kommunfullmäktige 1997-05-15.

Kalix centralort omfattar älvdalsområdet från Gammelgården i väster till Karlsborg i öster.

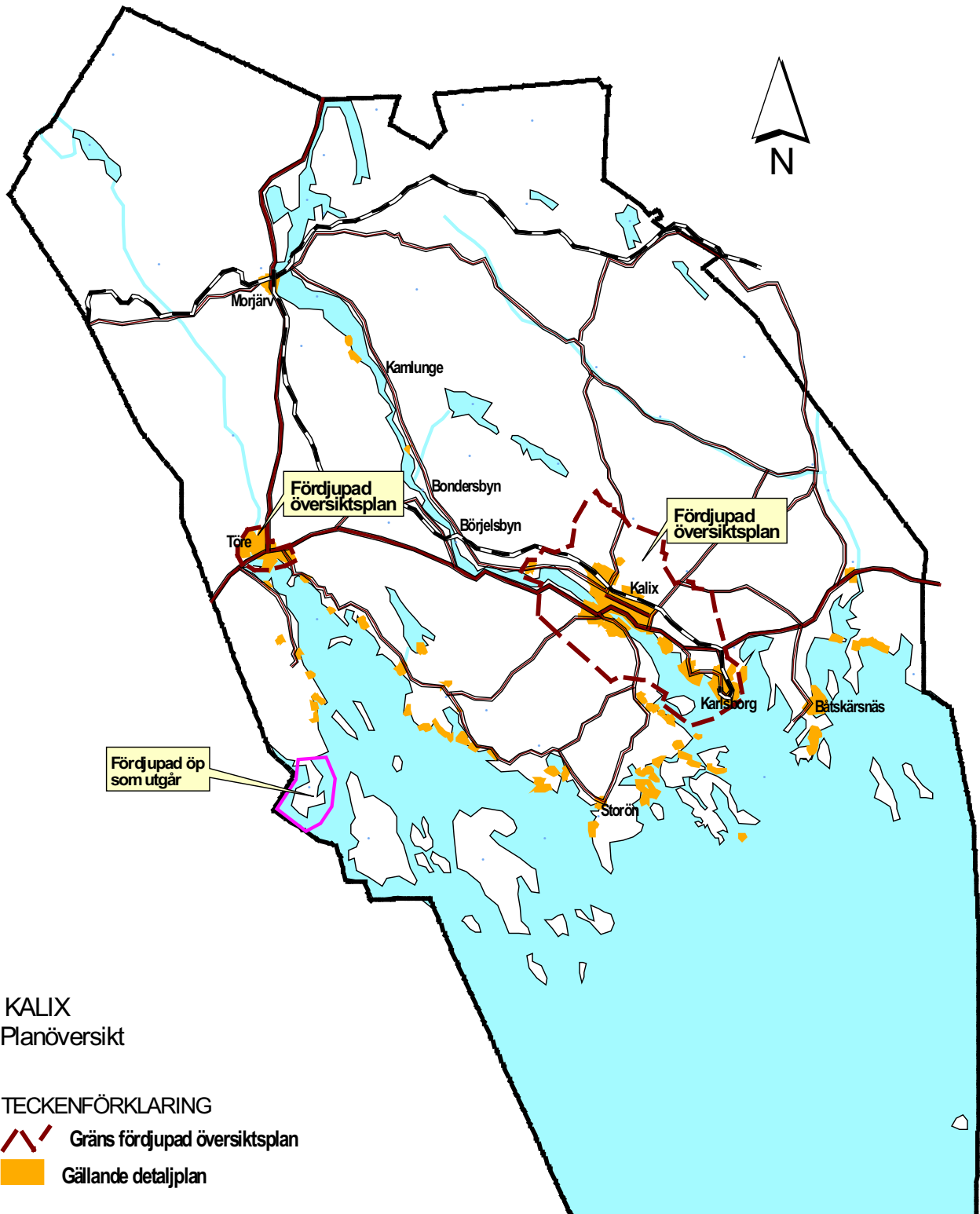
För Töre tätort gäller en fördjupad översiktsplan antagen 1994.

En antagen fördjupad översiktsplan gäller även för Siksundshalvön.

De fördjupade översiktsplanerna över Kalix centralort och Töre kommer även försättningsvis att gälla fram till dess att nya fördjupade planer upprättas.

Den fördjupade översiktsplanen över Siksundshalvön skall utgå och ersättas med föreliggande översiktsplan. Motivet är att den inte behövs eftersom föreliggande översiktsplan ersätter denna plan.

Merparten av de större tätorterna och byarna täcks av detaljplaner. Inga områdesbestämmelser har upprättats i Kalix men den antagna översiktsplanen föreslog att områdesbestämmelser borde upprättas i vissa byar med betydande kulturhistoriska värden. Detta arbete har dock inte påbörjats eller diskuterats närmare.

2.2 LAGSTIFTNING

Allmän lagöversikt

År 1987 fick vi en ny bygg- och naturresurshushållninglagstiftning genom Plan och Bygglagen (PBL) och Naturresurslagen. Genom PBL fastställdes att varje kommun skall ha en översiktsplan som täcker hela kommunens yta. Den nya lagstiftningen innebar en decentralisering av ansvar från stat till kommun när det gäller byggande, utformning av naturmiljön och hushållning med mark- och vattenresurser. Naturresurslagen inarbetades i Miljöbalken 1998. De båda lagarna kompletterar varandra. Miljöbalken är till sin karaktär en övergripande lag som verkar genom PBL, översiktsplanen och vissa speciallagar enligt figur 1.

Miljöbalken

Miljöbalken redovisar samhällets övergripande krav på hushållning med naturresurserna och syftar till att:

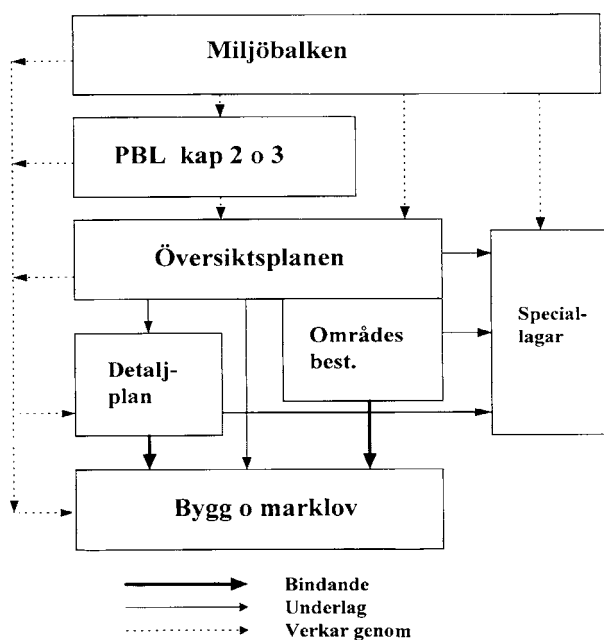
- bevara en god natur- och kulturmiljö.
- trygga landets försörjning med naturresurser i ett långsiktigt perspektiv.
- främja ett ändamålsenligt samhällsbyggande.

Enligt PBL skall Miljöbalken tillämpas vid planläggning. Syftet är att kommunen skall ta hänsyn till de i Miljöbalken redovisade strävandena efter en god resurshushållning. Vidare skall staten ges möjligheter till att bevaka riksintressena enligt Miljöbalken. Enligt Miljöbalken skall även andra myndigheter ta hänsyn till översikts- och detaljplaner då beslut fattas enligt nedanstående lagar :

- naturgaslagen
- lagen om byggande av järnväg
- lagen om vissa torvfyndigheter
- väglagen
- ellagen
- lagen om vissa rörledningar
- luftfartslagen
- minerallagen
- skogsvårdslagen
- kulturminneslagen
- rennärlagen

Miljöbalken innehåller i kap. 3 de grundläggande bestämmelser som behövs för att främja en lämplig användning av mark- och vattenresurserna samt den särskilda hänsyn som skall tas vid markanvändningsbeslut som rör verksamheter av riksintresse:

- större sammanhängande mark- och vattenområden som är förhållandevis opåverkade av exploatering och andra ingrepp i miljön
- områden som är särskilt känsliga ur ekologisk synpunkt
- jord- och skogsbruksområden
- områden som har betydelse för rennäringen, yrkesfisket, och vattenbruk
- områden som är av betydelse för natur- och

Figur 1. Lagar som reglerar översiktsplanen samt hur översiktsplanen verkar.

kulturmiljövården samt friluftslivet

- områden som är särskilt lämpliga för industrieller energiproduktion, kommunikationer, vattenförsörjning och avfallshantering
- områden som innehåller värdefulla ämnen och mineraler
- områden av betydelse för totalförsvaret

I Miljöbalken kap. 4 redovisas särskilda hushållningsbestämmelser för vissa riksintresseområden i Kalix kommun.

Plan- och bygglagen

Syftet med lagen är att främja en god samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden för människorna i dagens samhälle och kommande generationer. De krav staten ställer upp för att uppnå detta syfte berörs främst i 2 och 3 kap.

I kap. 1 föreskrivs att varje kommun skall ha en aktuell **översiktsplan** som omfattar hela kommunens yta. I 2 kap. 2§ anges att "Planläggning skall ske med beaktande av natur och kulturvärden, främja en ändamålsenlig struktur av bebyggelse, grönområden, kommunikationsleder och andra anläggningar. Även en från social synpunkt god livsmiljö, goda miljöförhållanden i övrigt samt en långsiktig god hushållning med mark och vatten och med energi och råvaror skall främjas."

I 2 kap. §3 anges att bebyggelse skall lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till :

- de boendes och övrigas hälsa
- jord berg och vattenförhållandena
- möjligheterna att ordna trafik, vattenförsörjning och avlopp samt annan samhällsservice
- möjligheterna att förebygga vatten och luft föroreningar samt bullerstörningar
- energiförsörjning och energihushållning

Kap. 3 preciserar vilka krav som skall gälla för bebyggelse. Om ett område bedöms vara lämpligt för bebyggelse enligt kap. 2 avgörs med stöd av kap. 3 hur byggnaden skall placeras och utformas.

I PBL 4 kap. 1§ anges vad en översiktsplan skall redovisa. Paragrafen citeras i dess helhet :

”I översiktsplanen skall redovisas allmänna intressen enligt 2 kap. och de miljö och riskfaktorer som bör beaktas vid beslut om användningen av mark- och vatten-områden. Vid redovisningen av de allmänna intressena skall riksintressen enligt Miljöbalken särskilt anges.

Av planen skall framgå:

1. Grunddragen i fråga om den avsedda markanvändningen av mark- och vattenområden.
2. kommunens syn på den byggda miljön skall utvecklas och bevaras
3. hur kommunen avser att tillgodose de redovisade riksintressena enligt lagen om hushållning med naturresurser m.m.

Översiktsplanens innebörd och konsekvenser skall kunna utläsas utan svårighet.”

Översiktsplanen redovisar endast allmänna intressen och är inte bindande för efterkommande beslut. Ingen avvägning sker mellan allmänna och enskilda intressen. Detta sker istället vid senare prövning i samband med bygglov, upprättande av detaljplan och områdesbestämmelser, täktbeslut, vattendom o.d. En ansökan om bygglov får inte avslås p.g.a. att översiktsplanen intar en restriktiv hållning inom ett berört område. Lovansökan måste prövas mot ett allmänna intresse som anges i översiktsplanen. En tydlig och välmotiverad översiktsplan har dock stora möjligheter att påverka efterkommande beslut. Översiktsplanen ger alltså endast ett preliminärt besked om hur kommunen ser på markanvändningen.

Syftet med planen är att skapa och bibehålla en god livsmiljö och goda levnadsförhållanden för kommunmedborgarna och främja en god naturresurshushållning. Detta innebär att avvägningar måste ske mellan utnyttjande och bevarande av mark och naturresurser.

Översiktsplanen skall antas av kommunfullmäktige och är därmed kommunens främsta instrument vid prövning av mark och vattenanvändningsfrågor inom kommunen.

Detaljplaner och områdesbestämmelser

Detaljplaner upprättas i första hand vid större förändringar i markanvändningen. En detaljplan är juridiskt bindande och ger byggrätter till markägaren. Den ger också kommunen rätt att lösa in mark. I en detaljplan kan markanvändningen styras på ett detaljerat sätt.

Områdesbestämmelser upprättas om kommunen vill säkerställa att syftet med översiktsplanen uppnås. Områdesbestämmelser är juridiskt bindande, den ger inga byggrätter och kan inte användas vid genomförande eller inlösen.

Det kan vara ett alternativ till detaljplan när endast några få frågor skall regleras. Exempelvis kan markreservat säkerställas för nya järnvägssträckningar.